

Цивільне право і цивільний процес

УДК 347.441.4(477)

Кацюба Карина Валеріївна

асистент кафедри цивільного права № 1

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кацюба Карина Валерьевна

ассистент кафедры гражданского права № 1

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Katsiuba Karina

Assistant of the Department of Civil Law № 1

Yaroslav Mudryi National Law University

Пержұл Віталій Олексійович

студент Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Пержұл Виталий Алексеевич

студент Института прокуратуры и уголовной юстиции

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Perzhul Vitaliy

Student of the Institute of Public Prosecutor and Criminal Justice

Yaroslav Mudryi National Law University

Гайлюнас Олександр Дмитрович

студент Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Гайлюнас Александр Дмитриевич

студент Института прокуратуры и уголовной юстиции

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Hailiunas Oleksandr

Student of the Institute of Public Prosecutor and Criminal Justice Yaroslav

Mudryi National Law University

**ПРАВОВИЙ СТАТУС КРИПТОВАЛЮТИ
ПРАВОВОЙ СТАТУС КРИПТОВАЛЮТЫ
LEGAL STATUS OF CRYPTOCURRENCY**

***Анотація.** Дана стаття присвячена аналізу доцільності впровадження відповідних змін в цивільне законодавство, пов'язаних із обігом криптовалюти. В роботі проаналізовано два законопроекти, які на сьогодні перебувають на розгляді, їм надана відповідна оцінка, а також вказано в яких аспектах їх варто доопрацювати. Наводиться практика правового регулювання в іноземних правових системах в контексті правового статусу криптовалюти, висвітлено позитивні і негативні сторони того чи іншого підходу.*

Поряд з цим було досліджено скептичну позицію компетентних державних органів стосовно саме цього проекту, які наголошують, що його прийняття може негативно вплинути на міжнародний імідж України. Проте, висловлюючи власну позицію, і погоджуючись з думкою більшості науковців, автори стоять на позиціях того, що такі зміни є потрібними і викликані умовами часу. Тому, хоч можливо і не у вигляді існуючого законопроекту, але такі зміни є актуальними і принесуть набагато більше позитивних наслідків, ніж негативних.

Варто також зазначити, що більшість скептичних очікувань, пов'язані з сумнівами у тому, що прийняті зміни не будуть ефективно та оперативно реалізовані. В заключній частині роботи автори намагаються спрогнозувати яким чином відповідні зміни відобразяться на змісті Цивільного Кодексу. Проте, куди важливішим питанням є те, наскільки

сильно це вплине на практичне застосування відповідних норм. Так як судова практика, яка наводиться в статті, свідчить про те, що конкретне судове рішення дуже часто залежить від на перший погляд несуттєвих положень цивільного законодавства.

Підсумовуючи основні моменти, вважаємо, що в процесі прийняття відповідного акту, що стосується криптовалюти як об'єкта цивільного права, варто першочергово оцінювати потенційний вплив на основні інститути цивільного права. Виходячи із викладу основного матеріалу такими є інститут права власності, загальні положення про договір, зобов'язальне право та спадкове право.

Ключові слова: *віртуальний актив, крипто валюта, об'єкти цивільного права, зобов'язальне право.*

Аннотація. *Данная статья посвящена анализу целесообразности внедрения соответствующих изменений в гражданское законодательство, связанных с обращением криптовалюты. В работе проанализировано два законопроекта, которые сегодня находятся на рассмотрении, им предоставлена соответствующая оценка, а также указаны в каких аспектах их стоит доработать. Приводится практика правового регулирования в иностранных правовых системах в контексте правового статуса криптовалюты, выяснены позитивные и негативные стороны того или иного подхода.*

Наряду с этим была исследована скептическая позиция компетентных государственных органов касательно именно этого проекта, которые отмечают, что его принятие может негативно повлиять на международный имидж Украины. Однако, излагая собственную позицию, и соглашаясь с мнением большинства ученых, авторы стоят на позициях того, что такие изменения являются нужными и вызваны условиями времени. Поэтому, хоть возможно и не в

виде существующего законопроекта, но такие изменения являются актуальными и принесут намного больше позитивных последствий, чем негативных.

Стоит также отметить, что большинство скептических ожиданий, связанных с сомнениями в том, что принятые изменения не будут эффективно и оперативно реализованы. В заключительной части работы авторы пытаются спрогнозировать каким образом соответствующие изменения отобразятся на содержании Гражданского Кодекса. Однако, куда более важным вопросом является то, насколько сильно это повлияет на практическое применение соответствующих норм. Так как судебная практика, которая приводится в статье, свидетельствует о том, что конкретное судебное решение очень часто зависит, на первый взгляд, от несущественных положений гражданского законодательства.

Подытоживая основные моменты, считаем, что в процессе принятия соответствующего акта, который касается криптовалюты как объекта гражданского права, стоит в первую очередь оценивать потенциальное влияние на основные институты гражданского права. Исходя из изложения основного материала такими есть институт права собственности, общие положения о договоре, обязательственное право и наследственное право.

Ключевые слова: криптовалюта, виртуальный актив, объекты гражданского права, обязательственное право.

Summary. This article is devoted to the analysis of the feasibility of introducing appropriate changes in civil legislation related to the handling of cryptocurrency virtual assets. Two draft laws that are currently under consideration have been analyzed, evaluated and identified for improvement. The practice of legal regulation in foreign jurisdictions in the

context of the legal status of cryptocurrencies is described, clarified the positive and negative aspects of this or that approach.

At the same time, the skeptical position of the competent State bodies regarding this particular draft was examined, which notes that its adoption may have a negative impact on the international image of Ukraine. However, in stating their own position and concurring with the opinion of the majority of scientists, the authors take the position that such changes are necessary and caused by time conditions. Therefore, although perhaps not in the form of an existing bill, but such changes are relevant and will have far more positive than negative consequences.

It is also worth noting that most of the skeptical expectations are related to doubts that the adopted changes will not be implemented effectively and promptly. In the final part of the work, the authors try to predict how the corresponding changes will be reflected on the content of the Civil Code. However, a much more important issue is how much this will affect the practical application of the relevant regulations. Since the judicial practice, which is given in article, testified to the fact that a specific judgment often depends, at the first sight, on insignificant provisions of civil legislation.

In summing up the main points, we consider that in the process of adopting the corresponding act, which deals with cryptocurrency as objects of civil law, it is worth, first of all, assessing the potential impact on the main institutions of civil law. Based on the statement of the main material, these are the institution of property law, the general provisions of the contract, the liability law and the inheritance law.

Key words: *cryptocurrency virtual asset, objects of civil law, liability law.*

Постановка проблеми. В Україні, в ст. 41 Основного Закону закріплюється положення про те, що кожен має право володіти, користуватися, і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї

інтелектуальної та творчої діяльності. Дані три складові є змістом поняття «право власності» [1, с. 141]. Зміст цього положення Конституції, розкривається і деталізується в ст. 316 та 317 Цивільного кодексу України (далі – ЦК), які презюмують положення, що правом власності є право особи на річ, яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном, а на зміст права власності, згідно цих норм не впливають місце проживання власника та місцезнаходження майна [2, с. 356].

Водночас, сьогоденний стан економічного розвитку суспільства характеризується формуванням нової сфери економіки – цифрової. Безумовно, її розвиток і формування потребує правового аспекту, основна частина якого є сферою впливу і регулювання цивільного права, як однієї з найважливіших приватноправових галузей.

На жаль, на сьогодні дане питання знаходиться лише на етапі законопроєкту, про які буде сказано далі в роботі, але варто також і зазначити, що з іншої сторони такі законодавчі тенденції є позитивним явищем, адже потенційне нововведення в систему цивільного права цього субінституту, за прогнозами багатьох науковців, не тільки покращить процес регулювання приватноправових відносин, але і позитивно позначиться на економічній стороні питання для всіх суб'єктів цивільного права.

Аналіз останніх досліджень. Дане питання, з огляду на важливість, а перш за все актуальність та своєчасність, у працях науковців знаходить досить широке висвітлення, проте багато питань потребують подальших досліджень, та об'єктивного і прагматичного підходу. Особливо, варто звернути увагу на роботу А. С. Овчаренка, в якій він висвітлює сутність понять «криптовалюта» та «віртуальні активи» та дає власну оцінку перспективі законодавчих змін [3, с. 236-239]. Крім того, О. О. Кудь,

досліджує, більшою мірою, економічний аспект даного питання, який також не варто ігнорувати та применшувати, адже про нього згадує чи не кожен автор, який досліджує питання криптовалюти і віртуальних активів крізь призму цивільного права [4, с. 30-42].

Також заслуговує уваги колективна праця таких авторів як О. О. Кудь, М. П. Кучерявенко та Є. М. Смичок, яке в більшій мірі присвячене практичній стороні даного питання, більше того паралельно зазначається про актуальність даного питання в світлі розвитку технології блокчейн [5, с. 384].

Важливі теоретичні і базові питання віртуальних активів як категорії, не тільки правової, та термінологічні аспекти, які допоможуть нам чіткіше і вірно розкрити дану тематику містяться в науковому дослідженні М. М. Ковриги [6, с. 83-85].

Метою статті є дослідження актуальних питань та доцільності впровадження субінституту криптовалюти в систему цивільного права України. Також буде висвітлено позитивні і негативні сторони таких новел в законодавстві, у разі їх прийняття та висловлено власну об'єктивно – прогностичну оцінку, з приводу того, яким чином цей субінститут вплине на інші інститути вітчизняного цивільного права. Проміжною метою є намір показати практику таких змін в правових системах інших держав, на основі чого можна впевнитись у тому, якими способами і засобами це краще зробити. Крім того, певна частина роботи присвячена економічній та соціальній доцільності, і на основі цього буде запропоноване власне бачення авторів з приводу цього питання.

Основна частина роботи. Для того щоб уникнути суперечностей у розумінні понять, які використовуються в роботі, вважаємо за доцільне спочатку навести дефініцію таких термінів як «віртуальний актив» та «криптовалюта», і зазначити про їх співвідношення в контексті викладу матеріалу. Криптовалюта, виходячи із розуміння законопроекту «Про

стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» (далі – Закон про криптовалюту), це програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних [7]. В свою чергу, в законопроекті «Про віртуальні активи (далі – Проект Про віртуальні активи), розуміється як особливий вид майна, який є цінністю в електронній формі, існує в системі обігу віртуальних активів, та може знаходитись у цивільному обігу [8].

Найбільш вірною нам видається думка, що віртуальний актив і криптовалюта співвідносяться як загальне і конкретне поняття. В роботі використовуються обидва терміни, що зумовлено існуванням двох законопроектів, посиленням на досвід інших держав, і неусталеною судовою практикою, яка на сьогодні тільки починає формуватись. Більше того, сучасний стан науково–технічного розвитку, дає всі підстави вважати, що зміст поняття віртуальний актив тільки буде збільшуватись, а криптовалюта є найпоширенішим на сьогодні в обороті видом такого активу.

На нашу думку, для початку варто навести основні положення цивільного законодавства, що стосуються його об'єктів, та порівняти ці дані із визначенням «віртуальних активів», яке пропонується в відповідному законопроекті.

Стаття 177 ЦК, закріплює положення про те, що об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага. Детально проаналізувавши дану норму, а саме в контексті понять «інші матеріальні і нематеріальні блага» можна зрозуміти, що законодавець не обмежує коло можливих об'єктів і їх широку

варіативність, що безумовно є позитивною ознакою, адже загальні положення цивільного законодавства, за думкою В. Я. Карабаня, повинні тлумачитись і закріплюватись досить широко, щоб бути адаптивними і відкритими до новел, враховуючи темпи розвитку науки, суспільства, а отже і права [9, с. 334-341].

Проект Закону «Про віртуальні активи» саме поняття «віртуальний актив» як сукупність даних в електронній формі, яка має вартість та існує в системі обігу віртуальних активів. Віртуальний актив може бути як самостійним об'єктом цивільного обороту, так і посвідчувати майнові або немайнові права, зокрема, права вимоги на інші об'єкти цивільних прав [8]. Висловлюючи власну думку стосовно формулювання даного визначення, вважаємо за необхідне зазначити, що такий його варіант є вже доопрацьованим, в порівнянні з першою редакцією проекту, і переваги такого потенційного визначення в тому, що воно передбачає універсальність віртуального активу, адже він може виступати не тільки об'єктом права, що має певну грошову цінність, але і будучи в обігу може виступати гарантом певних майнових і немайнових прав.

В даний момент на розгляді перебуває ще один Проект Закону «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні», який визначає криптовалюту як децентралізований цифровий вимір вартості, що може бути виражений в цифровому вигляді та функціонує як засіб обміну, збереження вартості або одиниця обліку, що заснований на математичних обчисленнях, є їх результатом та має криптографічний захист обліку. Криптовалюта для цілей правового регулювання, в розумінні авторів цього Проекту вважається фінансовим активом [9].

Звісно, якщо скептично підходити до цього питання, то на перший погляд потреби в прийнятті відповідних змін немає, адже в тому чи іншому вигляді, віртуальні активи навіть без наявності профільного закону, на сьогодні перебувають в обігу, виступають платіжним засобом та

виконують інші функції притаманні для звичних нам об'єктів цивільного права. Але якщо системно проаналізувати дане питання, особливо з точки зору оподаткування, то можна переконатись, що введення криптовалюти в сферу цивільного обороту і прийняття відповідного акту, принесе певну користь державі, а для інших суб'єктів полегшить реалізацію права власності і користування на них та дасть нові варіанти виконання і прийняття зобов'язань за укладеними договорами.

Для більш чіткого розуміння процесу імплементації пропонованих норм, варто зазначити, що в Проекті Закону «Про віртуальні активи», віртуальний актив тлумачиться як нематеріальне благо, яке поділяється на забезпечений, тобто той, який посвідчує певні матеріальні чи нематеріальні права, та незабезпечений.

Такий варіант законопроекту, цілком узгоджується із положенням ЦК, в частині, де перелічуються об'єкти цивільного обороту, адже категорія «інші нематеріальні блага» є досить широкою за змістом, що як вже зазначалось є більше позитивним явищем ніж прогалиною, адже дозволяє оперативно і без зайвого формалізму піддаватись змінам, яких потребує цивільне законодавство.

Зацікавленість у використанні криптовалюти як платіжного засобу в Україні зумовлена тим, що вже в найрозвиненіших країнах світу криптовалюта є повноцінним платіжним засобом і відповідно об'єктом цивільного права.

Найтипівішим прикладом є Японія, у якій із квітня 2017 р. набув чинності закон, відповідно до якого повноцінним платіжним засобом у цій країні визнана криптовалюта, але японська ієна залишається при цьому офіційною національною валютою [10, с. 38-43]

Однак підходи представників органів влади й управління різних країн світу щодо правового статусу криптовалюти досить різні. Причому в законодавствах різних країн по різному застосовуються терміни для

позначення криптовалюти. Так, наприклад Суди США, криптовалюта розглядається як «валюта або інша форма грошей». Штатом Вашингтон криптовалюта визнається об'єктом грошових переказів на підставі Закону «Про уніфікацію грошових послуг». Банк Японії в 2015 р. поширив доповідь з оглядом технології Blockchain і цифрової валюти Bitcoin, в якій зазначив, що криптовалюта є досить неоднозначним інструментом [11, с. 20-29]. У Норвегії криптовалюта не визнається реальними грошима, а класифікується як актив, який обкладається податком на зростання капіталу. Норвезький уряд чітко визначив, що з ділових операцій з використанням Bitcoin стягується податок із продажів. Німеччина заявила, що вона не визнаватиме Bitcoin як іноземну валюту або електронні гроші, але легалізує його як «особисті гроші» або «одиниці обліку» і тому починає його оподаткування [12, с. 826-830].

У 2013 році Народним банком Китаю та низкою міністерств був випущений спільний документ про заходи застереження, пов'язані з ризиками застосування біткоїну. У цьому документі відзначено, що біткоїн є «віртуальним товаром», за своєю природою не є валютою й, отже, не може обертатися та використовуватися на ринку як валюта. В Іспанії до 2014 року статус біткоїна не визначався і криптовалюта прирівнювалася до цифрових товарів або речей в межах цивільного законодавства [11, с. 20-29].

Така неоднозначність підходів до визначення правового статусу криптовалюти пов'язана з тим, що віртуальні активи стають невід'ємною частиною нашого життя. Тому визначення статусу криптовалюти в юридичній площині необхідно для відносин оподаткування та правового регулювання цих відносин.

При обговоренні доцільності прийняття того чи іншого закону, на стадії розгляду проекту, одним із головних питань є економічна сторона, а саме ті наслідки економічного характеру, які настануть після здійснення

потенційних змін. Особливо актуальним дане питання є, коли предметом є віртуальні активи, адже вони напряму пов'язані з наслідками економічного характеру.

В рамках цього питання слід говорити про дві сторони економічної доцільності. Перша пов'язана із тим, наскільки затратною буде реалізація в разі прийняття Закону «Про віртуальні активи» Проаналізувавши названий вище проект та фінансове обґрунтування до нього, можна зазначити, що основні витрати будуть пов'язані з створенням та веденням відповідного реєстру та розширенням штату Мінцифри. Автори проекту зазначають, що додаткових видатків з місцевих та державного бюджету це не потребуватиме, а значна частка витрат буде задоволена за рахунок перерозподілу державних видатків на фінансування Мінцифри та його інших програм, а також залучення міжнародної технічної допомоги [8].

Другий аспект економічного обґрунтування пов'язаний з тим які наслідки економічного характеру настануть для суспільства в разі прийняття відповідних змін. Варто погодитись з думкою М. Рехлицького, який говорить, що закріплення віртуальних активів і їх регулювання в окремому законі сприятиме ефективному розвитку ринку віртуальних активів, а також надасть можливість громадянам та підприємствам на території України, які фактично володіють віртуальними активами, розпоряджатись ними згідно чинного законодавства [14].

Більш ґрунтовно проаналізувавши пропоновані зміни, ми вважаємо, що є ще ряд важливих позитивних наслідків глобального масштабу, про які мало хто говорить, але саме вони є тими аргументами, які переконують більшість суб'єктів цивільних, і не тільки, правовідносин, у доцільності і своєчасності стрімкого розвитку ринку віртуальних активів, в цілому, та криптовалют, зокрема. Такими аргументами є те, що даний закон матиме наслідком збільшення інвестицій в економіку України, зокрема, через підвищення довіри внутрішніх та іноземних інвесторів внаслідок

запровадження цивілізованих та уніфікованих правил обігу віртуальних активів. А, також, це зменшить частку тіньової економіки, що пов'язана з інвестиціями у віртуальні активи громадян та підприємств в Україні. Дійсно, велика кількість віртуальних активів знаходиться в тіні, і для бюджету держави великим плюсом буде оподаткування даного виду операцій, проте це надасть певні гарантії суб'єктам, які здійснюють таку діяльність, адже буде законне регулювання, і захист прав та інтересів з точки зору цивільного законодавства.

Проте Міністерство та Комітет цифрової трансформації України застерігає з приводу того, що даний проєкт несе за собою тільки позитивні наслідки. Головним негативним наслідком вони вбачають те, що Україна ризикує стати державою, що легалізувала тіньові активи з усього світу, попри міжнародні обмеження та вимоги. Внаслідок цього імідж держави на геополітичній арені значно погіршиться. Країна втратить можливість у майбутньому отримувати фінансову допомогу від Європейського Союзу [14]. Дана теза має право на існування, адже якщо здійснювати зміни досить довго і в загальних рисах, то це дасть можливість тіньовим активам для влиття в Україну через недосконале законодавство, а на міжнародній арені це викличе осуд стратегічних партнерів, що буде відчутним ударом в такий непростий час.

Проте така негативна оцінка проєкту викликана занепокоєнням тим, що в Україні виникнуть проблеми ефективною реалізацією норм цього акту, адже одночасно потрібно буде внести відповідні зміни до інших актів, особливо до Податкового Кодексу та забезпечити ефективне функціонування відповідного реєстру та розширення штату Міністерства.

В цілому ми вважаємо, що з економічної точки зору узаконення регулювання ринку віртуальних активів містить набагато більше позитивних моментів, пов'язаних із узаконенням та оподаткуванням нових видів діяльності та захистом суб'єктів згідно норм Цивільного Кодексу,

аніж негативних, які безумовно мають місце бути. Також важливим елементом успіху в цій процедурі буде узгодженість дій відповідних суб'єктів, особливо тих що відповідають за реалізацію змін, бо прийняти закон в сучасних реаліях не є проблемою, а запобігти ризикам і проникненню тіньових активів буде важче, але це цілком реально, і тим більше ефективна діяльність Мінцифри і контролюючих органів принесе великі надходження до бюджету і захистить законних та добросовісних власників, володільців та користувачів віртуальних активів.

Наступним важливим питанням, що постане перед правниками, це необхідність легального визначення «криптовалюта» та її місця в системі об'єктів цивільних прав.

Складність у визначенні правового статусу криптовалюти як широковживаного віртуального активу в Україні полягає в тому, що криптовалюта не підпадає під визначення електронних грошових коштів, яке надано в ст. 15 Закону України «Про платіжні системи й переказ коштів в Україні», а також не підпадає під визначення платіжної системи, яке міститься в п. 29 ст. 1 зазначеного Закону [15, с. 137]. Криптовалюта також не є іноземною валютою у світлі вимог Закону України «Про валюту й валютні операції», не входить до переліку іноземних валют згідно з Класифікатором іноземних валют і не підпадає під визначення об'єктів цивільних прав, що перераховані в Цивільному кодексі, не будучи річчю (товаром), готівкою або безготівковими грошима, бездокументарними цінними паперами й майновими правами [16, с. 239]. Крім того, в криптовалют відсутні ознаки документа, у зв'язку із чим криптовалюта не може бути визнана грошовим сурогатом згідно з його визначенням в Законі України «Про Національний банк України» [17, с. 238]. Складна природа й правова невизначеність криптовалют не дозволяє ототожнити її з будь-яким із суміжних понять (грошові кошти, валюта, валютна цінність,

платіжний засіб, електронні гроші, цінні папери, грошовий сурогат тощо) [3, с. 236-239].

Однак, не можна сказати про те, що перебування криптовалют поза законодавчим полем, у зв'язку з невизначеністю їх правового статусу, не робить їх фактичним об'єктом цивільних прав або яким-небудь чином не впливає на оборотоздатність. Криптовалюти, незалежно від їх видової приналежності до тих чи інших її видів, і сьогодні можуть вільно відчужуватися, переходити від одного суб'єкта цивільно-правових відносин до іншого через їхні властивості. Слушно зазначає Скрипник, що у зв'язку з їх віртуальним характером криптовалюти не можуть бути предметом позики як грошові кошти, а також як речі, визначені родовими ознаками, оскільки не є предметами матеріального світу та не існують у фізично відчутній формі. Відповідно, криптовалюта і титульні знаки як одиниця обчислення обсягу майнових прав не можуть бути предметом права, а отже, і предметом зобов'язання, правовідносини з виникнення (порушення) якого регулюються нормативно-правовими актами, у тому числі й Цивільним кодексом України [10, с. 38-43]. Зазначена позиція підтверджує тезу необхідності виведення «реальних» віртуальних активів у «віртуальну правову площину».

Останнім елементом нашого дослідження буде прогнозування можливих наслідків для матеріальної бази цивільного права і її практичної реалізації, у тому разі якщо пропоновані зміни все ж будуть прийняті.

Вважаємо, що варто розглядати потенційні зміни в чотирьох напрямках: інститут права власності; зобов'язальне право; договір; спадкове право.

Що стосується інституту цивільно-правових договорів та зобов'язального права, то не виникає сумніву, що вони є тією основою, яка формує регулювання основної частини цивільного обороту, і цілком

логічно, що певні зміни стосовно об'єктів певним чином впливатимуть на існування даних інститутів.

З приводу інституту права власності, то тут більше буде оцінено фактичні формальні зміни, які будуть внесені до Цивільного Кодексу, в контексті загальних положень про право власності. Інститут спадкового права цікавий своєю специфічністю і дасть нам зрозуміти прогнозовані зміни в аспекті правової долі віртуальних активів в процесі переходу спадщини.

Якщо розглядати інститут права власності, то ми вважаємо, що з огляду на особливості віртуального активу, доцільно в Главу 24 ЦК внести відповідну статтю, яка б регулювала особливості набуття права власності на даний об'єкт, як це зроблено із знахідкою чи скарбом. Це вбачається доцільним, з огляду на те, що такий об'єкт хоч і підпадає під загальний перелік об'єктів цивільного права, але через широке коло своїх особливостей для процесу набуття права власності на нього недостатньо тих підстав, що передбачені в ст. 328 ЦК [2]. На думку О. Забродської, перш за все це варто пов'язувати із процесом самостійного видобування криптовалют, а також із тим, що сучасний розвиток наукових технологій не дозволяє так поверхнево оцінювати криптовалюту та процес і підстави набуття права власності на неї [18].

Аналізуючи ЦК далі виникає питання з приводу того, як буде врегульовано право спільної власності, як часткової так і сумісної, і яким чином у разі часткової власності на віртуальний актив буде закріплюватись частка кожного із співвласників. На нашу думку, врегулювання цього процесу повинно закріплено не тільки в самому профільному законі, а у відповідній нормі ЦК, окремою частиною зазначено, що окремі особливості реалізації права спільної власності на криптовалюту регулюються законом.

Що стосується інституту зобов'язального права, то варто одразу відмітити з приводу валюти виконання зобов'язання, якою згідно ст. 533 ЦК є гривня, на наш погляд не варто очікувати, що зміни в цивільне законодавство будуть настільки глибокими, що дозволять визначити валютою виконання зобов'язання і криптовалюту. Адже як свідчить практика цивільного обороту, яка підкріплюється судовою практикою, то та ж іноземна валюта, яка є об'єктом цивільного права і досить поширена, не стала валютою виконання зобов'язання, хоча дискусії з приводу цього питання досить поширені в наукових колах [19, с. 57-63]. Тому, вважаємо, що не варто очікувати настільки різких змін в контексті, а якщо говорити про встановлення в договорі еквівалентів, то така зміна цілком логічна, хоча з приводу доцільності виникають сумніви, з огляду на досить таки мінливий курс, тобто ціну того чи іншого віртуального активу. Про недоліки вартісної характеристики віртуального активу у своїй роботі зазначає М. Б. Кулинич, хоч там і більшою мірою оцінений не правовий, а економічний аспект [19, с. 57-63].

Другим моментом в зобов'язальному праві, який хотілося би дослідити і спрогнозувати, це можливі зміни субінституту забезпечення виконання зобов'язання, а саме окремі види такого забезпечення, так як в деяких віртуальний актив через свої особливості взагалі не може бути залучений.

Щодо неустойки, то в принципі це можливо у разі розширення її предмету, так як категорія «грошова сума» не буде охоплювати зміст поняття «криптовалюта». Те ж саме стосується і завдатку як виду забезпечення виконання зобов'язання. Мабуть найскладнішим для прогнозування є такий вид як гарантія, адже досить важко передбачити, яким чином та наскільки оперативно, банки та інші фінансові установи зможуть адаптувати свою діяльність з приводу видання гарантій, де вже в тій чи іншій мірі буде фігурувати криптовалюта. Але на нашу думку це

видається малоймовірним, так як банки, навряд чи захочуть йти на такі фінансові ризики, і сплата суми по гарантії не буде ніяким чином прив'язуватись до криптовалюти.

Також варто погодитись із думкою Д. А. Арзянцевої, яка зазначає, що не варто забувати, що перелік видів забезпечення виконання зобов'язань є невичерпним і договором чи законом можуть бути встановлені інші види такого забезпечення [20, с. 1-7]. Дійсно, виходячи із диспозитивного методу правового регулювання неможливо передбачити, чи не потягне це за собою виникнення нових видів забезпечення, і як це позначиться на процесі правового регулювання. Тому законодавцю, на нашу думку, варто бути досить обережним, вносячи зміни до ЦК, супутньо з прийняттям потенційного закону, оцінюючи можливі наслідки, та встановлюючи достатній рівень контролю за сферою застосування віртуальних активів.

Вважаємо, що наступним розділом, що заслуговує змін в контексті імплементації криптовалют як об'єкта цивільних прав є розділ 2 ЦК «Загальні положення про договір». Як ми вже зазначали, перебування криптовалют поза законодавчим полем у зв'язку з невизначеністю їх правничого статусу не може впливати на їх оборотоздатність. Чинна практика знає випадки укладення в Україні договору міни де предметом договору виступав такий вид криптовалюти як Bitcoin. Прикладом такого правозастосування є Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 24 березня 2016 року у справі № 753/599/16-ц [21]. Відповідно до резолютивної частини рішення, між сторонами спору було укладено договір обміну товару на роботи, згідно з яким виконавцем (позивачем) було взято на себе зобов'язання виконати роботи з розробки та створення програмного забезпечення, а замовником (відповідачем) – передати іншій стороні визначену договором кількість цифрової продукції Bitcoin на загальну суму 10 тис. гривень. Після того, як робота була виконана, а

результати передані, обіцяні Bitcoin відповідач не передав. На думку позивача, за договором Bitcoin слід було розглядати як товар. Так, «відповідно до п. 1.4 договору товар – це визначена договором кількість цифрової продукції Bitcoin, що є предметом господарського обігу, виробленої в процесі майнінгу та об'єктивно вираженої за допомогою комп'ютерного програмування у формі цифрових записів, облік якої ведеться колективно в публічній базі Blockchain невизначеною кількістю учасників за чітко завданим алгоритмом». Суд визнав, що між позивачем та відповідачем було укладено договір міни. Однак суд відмовив у задоволенні позову з огляду на те, що Bitcoin не можна розглядати як товар. Так, суд зазначив, що «сторони, визначивши предмет договору, який має ознаки віртуального – цифрова продукція Bitcoin – погодили, що він не є предметом матеріального світу, який не має індивідуальних ознак, а тому, оскільки такий предмет договору не можна ідентифікувати, визначити його ознаки матеріального світу – він не може бути об'єктом судового захисту». У продовження даного спору позивачем була подана апеляційна скарга. Однак апеляційний суд у своїй ухвалі залишив рішення суду першої інстанції без змін, вказавши аналогічні підстави для відмови: «Bitcoin» не є річчю та не має ознак матеріального світу, відповідно до листа НБ України № 29-208/72889 від 8 грудня 2014 року «всі ризики за використання в розрахунках «віртуальної валюти / криптовалюти» Bitcoin несе учасник розрахунків із ними», який хоч і втратив чинність, але є корисним в контексті розуміння правової природи для потенційного регулювання цивільно – правових договорів.

Таким чином, суд фактично визнав, криптовалюту товаром, що не має ознак матеріального світу. Вважаємо, що рішення суду є не цілком вмотивованим, і тому слід зазначити, що криптовалюти характерні ознаки і засобу платежу – погашення різних зобов'язань між суб'єктами економічних відносин, тощо. До такого ж висновку прийшов і

Європейський суд з прав людини у своєму рішенні від 22 жовтня 2015 року у справі Хедквіст проти Швеції. Тому дійсно, на сьогодні, навіть у судовій практиці ще не сформувався єдиного усталеного підходу до розуміння криптовалюти, через об'єктивні причини, пов'язані з процесом законодавчих новел в цій сфері.

На сьогодні в Україні все більше людей стають власниками криптовалюти тому актуальнішим стає питання щодо можливості включення криптовалют до спадкової маси у випадку смерті власника активу. На сьогодні їх спадкування за законом виглядає технічно неможливим процесом через особливості самого об'єкта. Що ж стосується заповіту, то відповідно до цивільного законодавства особа може залишити секретний заповіт, режим якого, безумовно, дозволяє включити до складу переданої у спадок криптовалюти. Тим не менш на сьогодні наявні одразу декілька легальних способів на практиці передати її у спадок: традиційні (з використанням механізмів, закріплених у чинному законодавстві), технологічні.

Серед традиційних способів спадкування криптовалют зазвичай пропонують використання класичного заповіту із зазначенням даних «гаманця або рахунку» та ключу доступу до нього. Однак, цей спосіб, нівелює анонімність володіння таким гаманцем та існує небезпека втрати коштів через інформованість інших осіб [22, с. 185]. Для забезпечення недоторканності криптовалюти пропонується в тексті заповіту вказувати тільки публічний ключ, а приватний ключ зберігати окремо. Недоліки даного способу очевидні – через різні обставини існує небезпека остаточної втрати ключів доступу до гаманця. Серед технологічних способів передачі криптовалюти спадкоємцям виділяються: системи відстроченого платежу, що вбудовані в самі програми-клієнти криптогаманців; використання спеціально створених інтернет-ресурсів по спадкуванню; системи відстроченого доступу до гаманця.

Висновки і пропозиції. Проаналізувавши законопроекти, які на сьогодні перебувають на розгляді, думки деяких науковців, та позицію Мінцифри, можна зазначити, що на сьогодні дійсно немає єдиної позиції з приводу доцільності прийняття профільного закону щодо віртуальних активів та криптовалют зокрема.

Проте, оцінюючи зазначений вище в роботі досвід іноземних держав, варто також висловити тезу про те, що такі зміни викликані умовами часу та є належною реакцією на стрімкий науково–технічний розвиток.

Тому, керуючись цим, та іншими аргументами, що свідчать на користь правового врегулювання віртуальних активів та криптовалют зокрема, ми притримуємось думки, що дійсно така зміна є потрібною і піде на користь всім суб'єктам цивільних правовідносин. Але виникає логічне і правильне запитання про те, яким саме чином і наскільки детально держава повинна регулювати процес цивільного обороту криптовалют.

Дійсно, з теоретичної точки зору, законопроекти сформульовані вдало, хоча попри це виникає велика кількість запитань з приводу того який вплив це матиме на основні інститути цивільного права. В завершальному етапі, ми спробували дати власну прогностичну оцінку щодо прийняття відповідних змін, в контексті того наскільки зміниться звичний для нас стан розвитку цивільного права.

Підбиваючи підсумки, хотілося б зазначити, що скоріш за все прийнятий у майбутньому закон повинен бути більшим за своїм змістом і суттю, ніж ті, що потенційно розглядаються зараз. Адже його завданням є правове регулювання особливого об'єкту цивільного права, а не лише теоретичне закріплення його місця в системі і надання поверхневих характеристик. Тому такого роду акти потребують більш конкретного виразу, адже відносини, що складаються з приводу об'єктів цивільного права не можуть бути врегульовані загальними одноманітними правилами, навіть не згадуючи вже про великий вплив методу регулювання.

Підсумовуючи вищенаведене, хотілося б зазначити, що наша позиція щодо правового статусу криптовалюти заключається в тому, що її варто оцінювати як засіб платежу, а не майно. Дана позиція аргументується тим, що попри свою незабезпеченість, криптовалюта, як засіб платежу наділена родовими ознаками та має певну цінність. Більше того, під впливом тих чи інших факторів цінність її змінюється, що також характерно для звичних нам засобів платежу. Також, аналізуючи наведену вище судову практику й операції щодо криптовалюти, варто виділити її характерну ознаку: вона виступала засобом платежу за певні послуги чи роботу, що дає вагомі підстави розцінювати її саме як засіб платежу.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-153>
3. Овчаренко А. С. Оподаткування операцій із криптовалютами в Україні: сучасний стан та перспективи / А. С. Овчаренко // Юридичний науковий електронний журнал. 2018. №6. С. 236-239.
4. Кудь О. О. Феномен віртуальних активів: економіко-правовий аспект / О. О. Кудь // International Journal of Education and Science. 2020. №3. С. 30-42.
5. Цифровые активы и их экономико-правовое регулирование в свете развития технологии блокчейн : монография / Александр Кудь, Николай Кучерявенко, Евгений Смычок. Харьков : Право, 2019. 384 с. ISBN 978-966-937-838

6. Коврига М. М. Концептуальні підходи визначення правового статусу криптовалют / М. М. Коврига // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2019. №41. С. 83-85.
7. Проект Закону про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал ВРУ. 2017. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710
8. Проект Закону про віртуальні активи [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал ВРУ. 2020. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110
9. Карабань В.Я. Межі тлумачення актів цивільного законодавства // Вдосконалення судоустрою та господарського судочинства: проблеми і перспективи. Матеріали науково-практичної конференції 12-13 квітня 2006 р. Донецьк, 2006. С. 334-341.
10. Проект Закону про віртуальні активи [Електронний ресурс]. Офіційний веб-портал ВРУ. 2020. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.
11. Скрипник В. Місце криптовалюти в системі об'єктів цивільних прав / Володимир Скрипник // Підприємництво, господарство і право. 2018. №8. С. 38-43.
12. Кузнецов В. А., Якубов А. В. О подходах в международном регулировании криптовалют (BITCOIN) в отдельных иностранных юрисдикциях. Деньги и кредит. 2016. № 3. С. 20-29.
13. Гончаренко О. С., Богаченко М. В. Особливості функціонування криптовалют на світових фінансових ринках // Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Випуск 5. С. 826-830.
14. Рехлицький М. Віртуальні активи: що це таке і навіщо нам їх законодавче регулювання? [Електронний ресурс] / Микола Рехлицький // Юридична газета. 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo->

telekomunikaciyi/virtualni-aktivi-shcho-ce-take-i-navishcho-nam-yih-zakonodavche-regulyuvannya.html

15. Розвінчуємо міфи про законопроект «Про віртуальні активи» [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Міністерства та Комітету цифрової трансформації України. 2020. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/rozvinchujemo-mifi-pro-zakonoproekt-pro-virtualni-aktivi>.
16. ЗУ "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" // Відомості Верховної Ради України. 2001. №29. С. 137.
17. ЗУ "Про валюту і валютні операції" // Відомості Верховної Ради України. 2018. №30. С. 239.
18. ЗУ "Про Національний банк України" // Відомості Верховної Ради України. 1999. №29. С. 238.
19. Забродська О. С. Правове регулювання обігу віртуальних активів [Електронний ресурс] / О. С. Забродська. 2020. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18619/Zabrodska_Pravove_rehulivannia_obihu_virtualnykh_aktyviv.pdf?sequence=5&isAllowed=y
20. Кулинич М. Б. Тенденції становлення цифрової економіки в глобальному економічному просторі. *Modern Economics*. 2019. № 16. С. 57-63. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6282/1/kulynych.pdf> (дата звернення: 01.08.2020).
21. Арзянцева Д. А. Проблеми використання цифрових активів у діяльності віртуальних організацій / Д. А. Арзянцева, Н. П. Захаруевич. // Менеджмент та підприємництво в Україні. 2019. №1. С. 1-7.
22. Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 24 березня 2016 року у справі № 753/599/16-ц [Електронний ресурс] // Єдиний

державний реєстр судових рішень. 2016. URL:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/56686444>.

23. Аліна С. С. Спадкування ІТ-об'єктів за сучасним цивільним законодавством : дис. канд. юр. наук : 081 / Аліна Сніжанна Степанівна. Одеса, 2020. 185 с.

References

1. Konstytucija Ukrajiny: Zakon Ukrajiny vid 28 chervnja 1996 r. # 254k/96-VR / Verkhovna Rada Ukrajiny. Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrajiny. 1996. # 30. St. 141.
2. Cyviljnyj Kodeks Ukrajiny: Zakon Ukrajiny vid 16.01.2003 r. #435-IV. Data onovlennja: 16.10.2020. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-153>
3. Ovcharenko A. S. Opodatkovannja operacij iz kryptovaljutamy v Ukrajinі: suchasnyj stan ta perspektyvy / A. S. Ovcharenko // Jurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal. 2018. #6. S. 236-239.
4. Kudj O. O. Fenomen virtualjnykh aktyviv: ekonomiko-pravovyj aspekt / O. O. Kudj // International Journal of Education and Science. 2020. #3. S. 30-42.
5. Tsifrovye aktivy i ikh ekonomiko-pravovoe regulirovanie v svete razvitiya tekhnologii blokcheyn : monografiya / Aleksandr Kud, Nikolay Kucheryavenko, Yevgeniy Smychok. Kharkov : Pravo, 2019. 384 s. ISBN 978-966-937-838
6. Kovrygha M. M. Konceptualjni pidkhody vyznachennja pravovogho statusu kryptovaljut / M. M. Kovrygha // Naukovyj visnyk Mizhnarodnogho ghumanitarnogho universytetu. 2019. #41. S. 83-85.
7. Proekt Zakonu pro stymuljuvannja rynku kryptovaljut ta jikh pokhidnykh v Ukrajinі [Elektronnyj resurs] // Oficijnyj veb-portal VRU. 2017. URL:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710

8. Projekt Zakonu pro virtualjni aktyvy [Elektronnyj resurs] // Oficijnyj veb-portal VRU. 2020. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110
9. Karabanj V.Ja. Mezhi tlumachennja aktiv cyviljnogho zakonodavstva // Vdoskonalennja sudoustroju ta ghospodarsjkogho sudochynstva: problemy i perspektyvy. Materialy naukovo-praktychnoji konferenciji 12-13 kvitnja 2006 r. Donecjk, 2006. S. 334-341.
10. Projekt Zakonu pro virtualjni aktyvy [Elektronnyj resurs]. Oficijnyj veb-portal VRU. 2020. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.
11. Skrypnyk V. Misce kryptovaljuty v systemi ob'ektiv cyviljnykh prav / Volodymyr Skrypnyk // Pidpryjemnyctvo, ghospodarstvo i pravo. 2018. #8. S. 38-43.
12. Kuznetsov V. A., Yakubov A. V. O podkhodakh v mezhdunarodnom regulirovanii kryptovalyut (BITCOIN) v otdelnykh inostrannykh yurisdiktsiyakh. Dengi i kredit. 2016. № 3. S. 20-29.
13. Goncharenko O. S., Bogachenko M. V. Osoblivosti funktsionuvannya kryptovalyut na svitovikh finansovikh rinkakh // Globalni ta natsionalni problemi ekonomiki. 2015. Vipusk 5. S. 826-830.
14. Rekhlyckyj M. Virtualjni aktyvy: shho ce take i navishho nam jikh zakonodavche reghuljuvannja? [Elektronnyj resurs] / Mykola Rekhlyckyj // Jurydychna ghazeta. 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/informacyne-pravo-telekomunikaciyi/virtualni-aktiv-i-shcho-ce-take-i-navishcho-nam-yih-zakonodavche-regulyuvannya.html>
15. Rozvinchujemo mify pro zakonoprojekt «Pro virtualjni aktyvy» [Elektronnyj resurs] // Oficijnyj veb-portal Ministerstva ta Komitetu cyfrovoji transformaciji Ukrainy. 2020. URL:

- <https://thedigital.gov.ua/news/rozvinchuemo-mifi-pro-zakonoproekt-pro-virtualni-aktivi>.
16. ZU "Pro platizhni systemy ta perekaz koshtiv v Ukraini" // Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy. 2001. #29. S. 137.
 17. ZU "Pro valjutu i valjutni operaciji" // Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy. 2018. #30. S. 239.
 18. ZU "Pro Nacionalnyj bank Ukrainy" // Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy. 1999. #29. S. 238.
 19. Zabrodsjka O. S. Pravove rehuljuvannja obighu virtualnykh aktyviv [Elektronnyj resurs] / O. S. Zabrodsjka. 2020. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18619/Zabrodska_Pravove_rehuljuvannja_obihu_virtualnykh_aktyviv.pdf?sequence=5&isAllowed=y
 20. Kulynych M. B. Tendenciji stanovlennja cyfrovoji ekonomiky v globalnomu ekonomichnomu prostori. Modern Economics. 2019. # 16. S. 57-63. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6282/1/kulynych.pdf> (data zvernennja: 01.08.2020).
 21. Arzjanceva D. A. Problemy vykorystannja cyfrovykh aktyviv u dijalnosti virtualnykh orghanizacij / D. A. Arzjanceva, N. P. Zakharuevych. // Menedzhment ta pidpryjemnyctvo v Ukraini. 2019. #1. S. 1-7.
 22. Rishennja Darnycjkogho rajonnogho sudu m. Kyjeva vid 24 bereznja 2016 roku u spravi # 753/599/16-c [Elektronnyj resurs] // Jedynyj derzhavnyj rejestr sudovykh rishenj. 2016. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/56686444>.
 23. Alina S. S. Spadkuvannja IT-ob'ektiv za suchasnym cyvilnym zakonodavstvom : dys. kand. jur. nauk : 081 / Alina Snizhanna Stepanivna. Odesa, 2020. 185 s.